

Kamile İmer
Ankara Üniversitesi

Çağdaş dilbilimde dilin yazıdan ayrı bir dizge olduğu, dil ile yazı arasında bir bakıma dolaylı bir ilişki olduğu benimsenmektedir. Saussure'un *Genel Dilbilim Dersleri*'nde (1976: 45) belirttiği gibi "dil ile yazı birbirinden ayrı iki göstergeler dizgesidir. Yazının biricik varlık nedeni dili göstermektir" ve onu kalıcı kılmaktır. Türkler de hem tarihsel süreç içinde hem de günümüzde çeşitli yazı dizgeleri kullanarak dillerini kalıcı kılmışlardır. Talat Tekin, *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı* adlı kitabında, metinlerle izlenebilen yaklaşık 1300 yıllık tarihi boyunca, Türk dillerinin yazımında değişik dönemlerde ve coğrafyalarda çeşitli alfabeler kullanıldığını söyleyip bu alfabeler ve kökenleri hakkında bilgi vermektedir.

Pek çok dilin baştan beri hangi alfabe ile yazılmışsa günümüzde de aynı alfabeyle yazıldığını belirten Talat Tekin, Türk dillerinin tarihsel süreç içinde ve günümüzde başlıca 13 değişik alfabe ile yazıldığını söylemektedir (s. 7). "Avrupa dilleri baştan beri Latin alfabesi ile, Grekçe baştan beri Grek alfabesiyle, Slav dilleri baştan beri Grek alfabesinden çıkmış Kiril alfabesiyle, Ermenice baştan beri Ermeni alfabesiyle, Arapça baştan beri Arap alfabesiyle yazılmış ve yazılmaktadır" (s. 7). Oysa Türk dilleri başlangıçtan bu yana çok değişik alfabelerle yazılmıştır ve yazılmaktadır. "Tarih boyunca Türkler kadar çok alfabe değiştirmiş başka bir ulus ya da Türk dilleri kadar değişik alfabelerle yazılmış başka bir dil ailesi yoktur denilebilir" (s. 7). Talat Tekin değişik dönem ve coğrafyalarda Türk dillerinin Köktürk, Soğd, Uygur, Mani, Brahmi, Tibet, Süryani, Arap, Grek, Ermeni, İbrani, Latin ve Kiril alfabeleri gibi çok değişik alfabelerle yazıldığını vurgulamakta ve bu alfabeler hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bunlar içinde Soğd, Mani, Brahmi, Tibet, Süryani, Grek, Ermeni ve İbrani alfabelerinin belirli çevrelerde ve sınırlı ölçüde kullanıldığını belirten Talat Tekin, Köktürk, Uygur, Arap, Latin ve Kiril alfabelerinin geniş ölçüde kullanılmış ve kullanılmakta olduğunu göz önünde bulundurarak Türk dillerinin yazımı için kullanılan alfabelerin sayısının yine de 5'ten az olmadığına dikkat çekmektedir (s. 7-8). 1300 yıl gibi pek de uzun sayılamayacak bir süre içinde Türk dillerinin bu kadar farklı alfabelerle yazılmış ve yazılmakta olmasının "Türk halklarının göçler ve fetihler nedeniyle çok geniş coğrafi alana yayılmış, türlü uygarlık çevrelerine girip çıkmış, değişik din ve kültürleri benimsemiş ve kabul etmiş olmaları ile" (s. 7) açıklanabileceğini söylemektedir.

Talat Tekin, Türk dillerinin günümüzde üç ayrı alfabe ile yazıldığını belirtmektedir: Latin alfabesi (Türkçe), Kiril alfabesi (eski SSCB'de konuşulan Türk dilleri: Çuvaşça, Yakutça, Tuvaca, Hakaşça, Altayca, Kırgızca, Kazakça vb.) ve Arap alfabesi (Yeni Uygurca).

Türkçenin yazımında kullanılan en son alfabe durumundaki Latin alfabesinin eski SSCB'de konuşulan Türk dilleri için en sonuncusundan, yani Kiril alfabesinden bir önceki alfabe olduğuna dikkati çeken Talat Tekin, bu dizgenin ilk kez 694 yıl önce Türkçenin yazımında kullanıldığını (s. 87) söylemektedir.

Türkçenin yazımında kullanılan her alfabenin kökeni ve özellikleri hakkında ayrı ayrı bilgiler sunan Talat Tekin, ayrıca alfabelerle ilgili çeşitli tablolara, fotoğraflara, yazmalardan ve çeşitli eski/yeni yapıtlardan alınmış metinlere, onların yazıçevrimlerine ve Türkçeye çevirilerine de yer vermiştir. Bunlar kitabı daha da ilginç kılmıştır.

Türkoloji dünyasında Türk dilleri için başlangıçtan bu yana nesnel ve tutarlı terimler kullanan Talat Tekin'in bu kitabı, Türkçenin yazımı için tarih boyunca kullanılmış ve kullanılmakta olan çeşitli alfabeler hakkında bilgi edinmek isteyenlerin başvuracağı bir yapıttır.

Dilbilim Araştırmaları 1998'in basım evinde bulunduğu günlerde
aşağıdaki kitap elimize geçti.
Dilbilim ve Türkçe ile ilgilenenlere duyurulur.

Fatma Erkman-Akerson Şeyda Ozil

Türkçede Niteleme Sıfat İşlevli Yan Tümceler

**SİMURG
İSTANBUL 1998**